

ZÜMRÜD AXUNDOVA-DADAŞZADƏ***Əməkdar İncəsənət xadimi, professor**Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası*

Ünvan: Ş.Bədəlbəyli küçəsi 98.

E-mail: zdadashzade@mail.ru**ZƏRAFƏT, NƏCABƏT, LƏYAQƏT****AİDA TAĞIZADƏNİN ƏZİZ XATİRƏSİNƏ EHTİRAMLA**

ЗУМРУД АХУНДОВА-ДАДАШЗАДЕ*Заслуженный деятель искусства, профессор***УТОНЧЕННОСТЬ, БЛАГОРОДСТВО, ДОСТОИНСТВО.****СВЕТЛОЙ ПАМЯТИ АИДЫ ТАГИЗАДЕ**

ZUMRUD AKHUNDOVA-DADASHZADE*Honored Artist, Professor***REFINEMENT, NOBILITY, DIGNITY.****IN LOVING MEMORY OF AIDA TAGIZADE**

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə, musiqi elmi və təhsilinə ağır itki üz verib. 2025-ci il avqustun 6-da görkəmli musiqişünas alim, pedaqoq Aida Tağızadə dünyasını dəyişib.

A. Tağızadə — professor, Əməkdar İncəsənət xadimi, Prezidentin fərdi təqaüddçüsü, uzun illər Ü. Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının (hazırkı Bakı Musiqi Akademiyası) musiqi tarixi kafedrasının müdiri, bir neçə

** Zümrüd Axundova-Dadaşzadə, 2025

sanballı monoqrafiyanın müəllifi, lakin ilk növbədə — həmkarları və tələbələrinin ehtiramını qazanmış alim, pedaqoq, həqiqi nüfuz sahibi idi.

A. Tağızadəni geniş profilli mütəxəssis adlandırmaq olar. Lakin Aida xanımı həmişə müasir musiqi cəlb edib. Onu XX əsr musiqisinin ilhamlı salnaməçisi kimi səciyyələndirmək mümkündür. Bir alim kimi o, bədii hadisələri geniş tarixi və estetik kontekstdə tədqiq etmək bacarığı ilə seçilirdi.

Aida xanım 1934-cü ildə Bakıda anadan olsa da, şəxsiyyətinin formalaşdığı ilk məktəb illəri doğma Şuşada keçmişdi. Anası — Sayalı xanım Hacıyeva iki ali təhsil ocağını bitirərək həyatını ailəsinə həsr etmişdi. Atası Zeynal Tağızadə elmlər doktoru, Azərbaycan Xarici Dillər İnstitutunun professoru, geniş dünyagörüşlü dilçi alim idi.

Aida xanımın ən əziz uşaqlıq xatirələrindən biri – Bakının 2 saylı musiqi məktəbində Üzeyir Hacıbəyli ilə görüşüdür. Üzeyir bəy məktəbə gələrək onun da iştirak etdiyi səkkiz əlli ansamblın çıxışını dinləmiş və gənc pianoçuların istedadını qiymətləndirərək onlara musiqi təhsilini davam etdirməyi tövsiyə etmişdi.

A. Zeynallı adına Musiqi Texnikumunu pianoçu kimi bitirən A. Tağızadə 1951-ci ildə konservatoriyaya daxil olur. Əllərinin xəstəliyi ucbatından ixtisasını dəyişmək məcburiyyətində qalsa da, o heç vaxt piano ilə əlaqəsini kəsməyib: əsl Musiqi adamı kimi mühazirə oxuyarkən royalın arxasına keçib, müvafiq parçaları əzbərdən, böyük şövqlə ifa edib.

Tarix-nəzəriyyə fakültəsində təhsilini davam etdirən Aida Tağızadənin taleyində görkəmli musiqişünas İzabella Abezqauzun rolu əvəzolunmazdır. Onun rəhbərliyi altında gənc alim S. Prokofyevin “Romeo və Cülyetta” baletinə həsr olunmuş diplom işini yerinə yetirib.

1958-ci ildən A. Tağızadə konservatoriyada çalışmağa başlayır, adi müəllimdən professor (1986) vəzifəsinə qədər yüksəlir. 1969-cu ildə “Soltan Hacıbəyovun yaradıcılıq üslubunun xüsusiyyətləri” mövzusunda dissertasiyasını müdafiə edir. 1976-1989-cu illərdə musiqi tarixi kafedrasına rəhbərlik edir. 1988-ci ildə Azərbaycanın Əməkdar İncəsənət xadimi fəxri adına layiq görülür.

Aida xanım yaradıcılıq yoluna əlamətdar bir dövrdə — ötən əsrin 50-ci illərinin sonu — 60-cı illərinin əvvəlində qədəm basmışdır. Altmışncılar nəslinin layiqli təmsilçisi olan A. Tağızadə məqalələrindən birində yazır ki, *“yeni zaman sənətkarlarımız qarşısında yeni mövzular və onlara müvafiq olan yeni forma axtarırları zərurətini doğurmuşdur. Onların təcəssümü üçün əvvəlki dil resursları bəzən kifayət deyil”*. Qanunauyğundur ki, alim əsas diqqətini axtarıslara meyilli, musiqimizi bədii kəşfləri ilə zənginləşdirən bəstəkarlara yönəldib.

A. Tağızadə musiqi əsərlərinin tarixdə mövqeyini dəqiq müəyyənləşdirir, onların yaradıcılarının — Cövdət Hacıyev, Soltan Hacıbəyov, Aqşin Əlizadə kimi sənətkarların adlarını

mədəni yaddaşda bərqərar edirdi. Beləliklə, onu haqlı olaraq XX əsr Azərbaycan musiqisinin inkişafının elmi mənzərəsini yaradan alimlər sırasına daxil etmək olar.

A. Tağızadənin Cövdət Hacıyev haqqında monoqrafiyası (1979) XX əsrin görkəmli simalarından birinin bədii nailiyyətlərinə həsr olunub. Alim hər bir əsərin, xüsusilə hər bir simfoniyanın dramaturji həllinin orijinallığını bədii fikrin xüsusiyyətləri ilə sıx əlaqədə göstərməyə müvəffəq olub. “İnsan. Torpaq. Kosmos” adlı Beşinci simfoniya kino dramaturgiyasının, montaj prinsipinin “fəaliyyətini” aşkarlayan müəllif eyni zamanda əsərin təşəkkülündə muğamın da quruluş xüsusiyyətlərinin əks olunduğuna diqqət yetirir.

XX əsrdə musiqi təfəkkürü paradiqmasındakı dəyişikliklər musiqi kompozisiyasının daxilən yenilənməsinə gətirib çıxarmışdı. Soltan Hacıbəyov haqqında tədqiqatda (1985) alim əsərin quraşdırılmasında tembr dramaturgiyasının vacib rol oynadığını vurğulayır. Musiqişünas bəstəkarın alətlərin tembr və intonasiya imkanlarının sərhədlərini genişləndirmək cəhdlərini qeyd edib, mühüm bir nəticəyə gəlir: *“Lakin S. Hacıbəyov üçün rənglərin doğurduğu effekt əsas deyil, onun üçün tembrin bədii obraza tam uyğun gəlməsi önəmlidir”*.

Musiqişünasın daha bir monoqrafiyası 60-cılar nəslinin ən parlaq simalarından olan Aqşin Əlizadənin yaradıcılığına həsr olunub (1986). “Bayatılar” silsiləsinin, “Azərilər” kantatasının novator mahiyyətini açıqlayan müəllif bəstəkarın məxsusi üslubunu Stravinski, Bartok, Tormisdən irəli gələn üsulların milli musiqi elementləri ilə sadə cəmi deyil, bütün əxz olunanların üzvi sintezi nəticəsində ərsəyə gələn *yeni bədii keyfiyyət* kimi səciyyələndirir, onun nailiyyətlərinin kəşf xarakterini vurğulayır.

A. Tağızadənin məqalələri onun müasir musiqi prosesinə dərindən varmaq kimi xüsusiyyətini əks etdirir və qiymətləndirmələrin prinsipliliyi ilə fərqlənir. Alimin tənqidi-publisistik irsinin əsas hissəsi “XX əsr Azərbaycan musiqisi” kitabında (2011) dərc olunub. Ü. Hacıbəyli, Q. Qarayev, F. Əmirov, C. Hacıyev, S. Hacıbəyov, A. Məlikov, X. Mirzəzadə, A. Əlizadə, M. Quliyev haqqında məqalələri oxuyarkən biz XX əsr Azərbaycan musiqisinin çoxçalarlı panoramını aydın təsəvvür edirik. Bu ustadların, həmçinin kitabda nəzərdən keçirilən T. Quliyev, Ə. Abbasov, R. Hacıyevin təmsalında hər dövrün irəli sürdüyü bədii vəzifələr dəqiq vurğulanır və ən əsası — Ü. Hacıbəyolidən başlayaraq onun davamçılarına qədər uzanan yaradıcı kəşflərin estafeti izlənilir.

Konservatoriyada kafedra müdiri olduğu illərdə A. Tağızadə “Azərbaycan musiqi tarixi” kursunu xeyli təkmilləşdirmişdi. Həmkarları ilə birgə iki cildən ibarət müntəxabat hazırlamış (1968; 1985), “Azərbaycan musiqi tarixi” dərsliyinin (1992) müəlliflərindən olmuşdur. Onun rəhbərliyi ilə tədris planı yeni fənlər — “Musiqi tənqidi”, “Müasir musiqi”, “Asiya və Afrika xalqlarının musiqi mədəniyyəti”, “Orkestr üslubunun əsasları”, “Teatr tarixi” – hesabına xeyli genişləndirilmişdi.

A.Tağızadə bütöv bir musiqişünas nəslə yetişdirib. Onun yetirmələri arasında Fərəh Əliyeva, Könül Nəsirova, İna Paziçeva, Sevinc Rzayeva (namizədlik dissertasiyaları), Nüşabə Əfəndiyeva, Həcər Babayeva, Nigar Ələkbərova, İradə Köçərli, Ellada Hüseynova kimi tanınmış musiqişünaslar var. Firəngiz Əlizadə Aida xanımı *“hamımızın müəllimi”* adlandırırdı.

A.Tağızadənin daim gələcək haqqında düşüncələrlə yaşamasını, yeni kadrlar hesabına kafedranın işini canlandırmaq istəyini qeyd edərdim. Cavan mütəxəssisi kafedraya dəvət edərkən Aida xanım istedad, zəhmətkeşlik, gəncin ümumi işə nə dərəcədə səmərəli ola bilməsi meyarlarını rəhbər tuturdu. O əmin idi ki, *“tələbə müəllimdən yaxşı deyilsə, deməli, bu, müəllimin günahıdır”*. Buradaca qeyd etmək istərdim ki, taleyimdə Aida xanımın rolu əvəzolunmazdır. Məhz onun təkidləri, dəstəyi və konkret əməlləri sayəsində Bakı Musiqi Akademiyasında dərs deməyə başladım. Kim bilir, əgər o vaxt onun bu ısrarı, gənc musiqişünasa inamı olmasaydı, həyatım necə qurulardı?

A.Tağızadənin pedaqoji fəaliyyətinin əhəmiyyətli mərhələsini onun qardaş Türkiyədə, Bilkənd Universitetində çalışdığı illər təşkil edir. Burada o, *“Musiqi və səhnə sənətləri”* fakültəsində işləyərək maraqlı təşəbbüslərə imza atmış, tələbə-bəstəkarların konsertlərini düzənləmiş, gəncləri müasir musiqi yaradıcıları ilə görüşdürmüş, fakültənin sayılıb-seçilən professorlarından biri olmuşdur.

A. Tağızadə *“Azərbaycan musiqi tarixi”*nin III cildi üçün oçerklərin müəllifi, *“Üzeyir Hacıbəyli: məqalələr, oçerklər, esselər, arxiv materialları”* (2014; Azərbaycan və rus dillərində) toplusunun elmi redaktoru və tərtibçisidir. Sonuncu kitab musiqişünasın Üzeyir Hacıbəyli şəxsiyyətinə sonsuz sevgisi, heyranlıq dolu münasibətinin təzahürü idi.

Aida xanımın müəllif kimi işıq üzə görəən ən son əsəri isə İzabella Abezqauza həsr olunmuş kitabdır (Bakı: Renessans-A, 2020). Müəlliminə sevgi və ehtiram onda o qədər güclü idi ki, vəfatından bir neçə gün öncə belə telefon söhbətimizdə o, ustadını kövrək duyğularla yad edirdi. Bu yaxınlarda nəşr olunan *“İzabella Abezqauz. Əlyazma materialları”* (tərtibçi, redaktor və ön sözün müəllifi İna Paziçeva) kitabında Aida xanımın adını rəyçi qismində oxumaq isə həm sevindirici, həm də kədərli oldu. Burada rəmzi bir mənə, müəllim-şagird bağının əbədililiyini görürəm.

Aida xanım Azərbaycanı beynəlxalq forumlarda təmsil etmişdir: 1976-cı ildə Pesaroda SSRİ və İtaliya bəstəkarlarının görüşündə iştirak etmiş, 1987-ci ildə Praqada konfransda *“Musiqinin humanist mahiyyəti”* mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Aida xanım və Tofiq müəllim Əliyevin qurduğu ailə haqqında söz deməmək mümkünsüzdür. T. Əliyev uzun illər Neft və Kimya İnstitutunun rektoru kimi çalışmış, iki dəfə SSRİ Dövlət mükafatı laureatı olmuşdu, lakin vəzifə və fəxri adlar onu heç zaman təkəbbürlü etməmişdi. Bu ailədə əsas sərvət maddi nemətlər deyil, mənəvi dəyərlər idi. Evin qapısı hər zaman açıq idi —

yaşından, ən əsası - mövqeyindən asılı olmayaraq hər qonağı eyni səmimiyyətlə qarşılayardılar. Valideynlərin yolunu övladlar davam etdirmişlər: Fuad — elmlər doktoru, Türkiyənin Yeditəpə Universitetinin informasiya texnologiyaları və elektrotexnika üzrə professoru, Nigar xanım — musiqişünas, müəllim, sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktorudur.

Burada haşiyə çıxıb Aida xanımla yazışmaya da üz tutmaq istərdim, çünki Türkiyədən mənə göndərdiyi məktublar onun daxili aləmini, düşüncə və duyğularını çox gözəl əks etdirir. Bu məktublarda o, yalnız işdən, elmi axtarışlardan deyil, həyata münasibətindən də yazırdı. “Müasir musiqi”, “Musiqi əsərlərinin analizi” kimi yeni kursları böyük maraqla hazırlayır, bu işdə özünü tapırdı. Məktublardan bəlli olur ki, onun səyləri sayəsində fakültənin bir qədər kölgədə qalan bəstəkarlıq şöbəsinin – o, həmin şöbənin başqanı idi – nüfuzu yüksəlməyə başlamışdı. Aida xanım tələbələrə maraqlı ideyaları ilə hərəkətə gətirə, alışıdır bilirdi. Xoşbəxtəm ki, Aida xanım mənim yazılarıma da diqqət yetirirdi, məqalələrimə xas nitq ifadəliliyini, obrazlılığı qeyd edib vurğulayırdı ki, “çağdaş musiqi barədə elə bu cür – parlaq, ifadəli yazıb, onu şüurlara yeritmək gərəkdir”. Eyni zamanda ustadım məni səhvlərdən də qorumağa çalışırdı: “*Özünü təmiz aurası olan insanlarla əhatə et*, — deyə tövsiyə edirdi. — O insanlarla ki, səmimidir, sənin, ailənin uğurlarına ürəkdən sevinirlər”. Əziz Aida xanım, belə adamları haradan tapaq?

“Doğma şəhərinə, xalqına, konservatoriyaya, qızlara (yaxın həmkarları və tələbələrinə. – Z. A.–D.)” olan sevgisi də məktublarının leytmotivi idi. “*İnsan vətəninə yaşamalıdır, nə qədər çətin olsa da. Evdə divarlar da kömək edir*”, — deyə xiffət hissi ilə yazırdı.

Alma mater – Konservatoriya, Musiqi Akademiyası – Aida xanımın doğma ocağına zərif övlad sevgisi duyğulandırmaya bilməz. “Konservatoriyamızın hər daşını, hər guşəsini sevirəm”, — deyə Aida xanım səmimi etiraf edirdi.

Aida xanımın məktubları onun intellektual və mənəvi zənginliyinin, insanlara və işinə sədaqətinin, həyatdan öyrənmək və başqalarına öyrətmək istəyinin göstəricisidir. Bu sətirlərdə əsl Aida xanım var – müdrik, səmimi, ülvə məhəbbət axtarışında olan insan.

Mənim təsəvvürümdə Aida xanım, əsl Musiqi adamı – *Homo Musicus* idi, həyatının son anınacan piano arxasına keçərək, öz bənzərsiz harmoniya və gəzişmələr aşlanmış çalğısı ilə hamını heyran edərdi. Çalmağı sevməyən, musiqi ilə mütəmadi təmasda olmayan adamlar onun gözündən düşürdü. Ən ümdə keyfiyyətlərindən biri də özünə tənqidi yanaşmaq bacarığı idi. Yaşadığı ömrü bütün xülya və yanlışlıqlara rəğmən gözəl adlandırır və Allaha minnətdar olduğunu söyləyərdi: “*Əgər yenidən başlamaq lazım gəlsəydi, hər şeyi, hətta səhvlərimi belə təkrar etmək istərdim*”, — bu sözlərdə onun həyata müdrikanə münasibəti, yaşadığı hər anı qəbul etmək bacarığı özünü büruzə verir.

Aida Tağızadə dərin bilikləri, nadir müəllimlik istedadını ruh ucalığı və həyata hikmətli baxışla uzlaşdırmağı bacardı. “*O vaxt ki biz hər hansı bir işi sevinc və həvəslə gerçəkləşdiririk, onda, deməli, öz Taleyimizə – Tanrının bu torpaqda bizim üçün nəzərdə tutduğu ali missiyaya riayət edirik*”, – bu sözlər Aida xanımı çox gözəl səciyyələndirir. Əminliklə demək olar ki, o, yaradıcılıq yolunun əvvəlindən öz Taleyinə sadıq qalıb və Azərbaycan musiqi sənəti və elmində məxsusi mövqe qazanıb.

Mənəvi dəyərlərin devalvasiyaya uğradığı dövrdə Aida xanım kimi zərafət, nəcabət, ləyaqət daşıyıcılarının yoxluğu cəmiyyət üçün ağır fəsadlar doğurur. Belə insanların itkisi ilə biz təkcə şəxsiyyət deyil, həm də davranış, zövq, mənəviyyat meyarlarını itiririk. Saxta ilə həqiqinin, əsl bədii, elmi məzmunla görüntünün arasında hədd qeyb olur, dəyərlər öz ilkin mənasından məhrum olur. Bu fikir adamın ürəyini göynədir, sarsıdır. Amma biz, Aida xanımın məsləkdaşları, tələbələri, onu sevənlər çalışırıq ki, ustadımızın uca tutduğu idealları, mənəvi və estetik prinsipləri, ən əsası — onun elmi irsini bacardığımız qədər gənc nəslə ötürək.

Aida xanım Tağızadənin irsi isə musiqi tariximizin ayrılmaz, çox qiymətli hissəsidir. Bu insanın kübar, nəcib, son dərəcə şərəfli — gözəl və cazibədar obrazı onu tanımaq xoşbəxtliyini yaşayanların yaddaşlarında daim qalacaqdır.

Allah rəhmət eləsin!